herpy

FIRBEN

Broadley's Rough-scaled Plated Lizard

Broadleysaurus major

Broadleysaurus major er et kraftigt, pansret firben fra Afrikas savanner og klippeland, med tykke, kølede skæl i tværgående bånd, en stump snude og en hale, der udgør under halvdelen af den samlede længde. Den er dagaktiv og nysgerrig, men bryder sig ikke om håndtering. Den skal have et stort terrarie med dyb gravebund, varme solpladser, UVB og en kost af insekter, planter og lidt frugt.

Familie: Gerrhosauridae Tidligere navn: *Gerrhosaurus major*

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**30-60 cm** total længde inkl. hale
Levetid	**10-15 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Klippeboende, jordboende og gravende**
Biotop	**Savanne og klippeterræn**
Sværhedsgrad	**Øvet**

PASNING

Min. terrarie	**120 × 60 × 60 cm** L × B × H til 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**23-26 °C**
Hotspot	**40-46 °C**
Temperatur, nat	**15-22 °C**
Luftfugtighed	**40-60 %**
Vand	**Vandskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Kost	**Insekter, frugt og planter**
Holdes	**Enkeltvis**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kuldstørrelse	**2-3 æg**
Inkubation	**110-145 dage** ved 28-30 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Ikke omfattet**
EU-bilag	**Ikke omfattet**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Arten står ikke på CITES-listerne eller i EU's bilag A-D, og den står ikke på listen over arter, som private ikke må holde (bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015). De almindelige regler om dyrevelfærd gælder. Spørg sælger om dyrets herkomst.

Om arten

Broadleysaurus major er et tungt bygget firben med et langt, kraftigt legeme, kort hoved, stump og afrundet snude, korte ben og en lang hale. Hoved, ryg, ben og hale er dækket af tykke, matte, rektangulære skæl med køl, der ligger i tværgående rækker. Hovedskjoldene er sammenvoksede med kraniet. Bugskællene er glatte og lyse. Mellem ryg- og bugskæl ligger en sidefold af mindre, bløde skæl, som lader dyret udvide og trække kroppen sammen. Det giver arten et panserlignende udseende.

Farven varierer fra gyldenbrun over gråbrun til mørkebrun, ofte med cremefarvede pletter eller smalle gule striber og en lys underside. Nogle dyr er stort set uden tegning. Unger er mørkere end voksne og har tydeligere pletter, som kan blive svagere med alderen. Hannerne er som regel lidt større end hunnerne og kan få en kraftigt farvet strube i parringstiden.

Voksne dyr er oftest 30-35 cm med halen, og de største bliver 50-60 cm. Halen udgør under halvdelen af den samlede længde, og længden fra snude til kloak er højst omkring 25 cm.

Arten blev beskrevet i 1851 af Duméril som *Gerrhosaurus major* og er siden 2013 henført til slægten *Broadleysaurus*, som er opkaldt efter herpetologen Donald Broadley. *B. major* er i dag den eneste art i slægten. Der er beskrevet flere underarter, bl.a. *B. m. bottegoi* fra Nordøstafrika, men de er svære at skelne og er måske kun lokale farveformer. Navnet *Gerrhosaurus major* bruges stadig i hobbyen.

Det er en aktiv, nysgerrig og fødemotiveret øgle, men også nervøs og højspændt. Nogle dyr bliver så rolige, at de kan tages op, mens andre bliver ved med at være sky. Arten er derfor bedst som dyr at se på og ikke et dyr til daglig håndtering.

Udbredelse og levested

Broadleysaurus major lever i store dele af det østlige og centrale Afrika, med spredte bestande mod vest. Den findes i Kenya, Tanzania (også på Zanzibar), Mozambique, Malawi, Zambia, Etiopien, Eritrea, Somalia, Djibouti, Uganda, Sydsudan, Den Centralafrikanske Republik og det nordlige Congo, og sydpå i Zimbabwe, Botswana, Eswatini og det østlige Sydafrika. Mod vest er den kendt fra Cameroun, Nigeria, Benin, Togo og Ghana.

Arten blev beskrevet fra Zanzibar. Udbredelsen er spredt, og bestandene i Vestafrika ligger langt fra hovedområdet i øst.

> **Oprindelig udbredelse:** Kenya, Tanzania, Mozambique, Malawi, Zambia, Etiopien, Eritrea, Djibouti, Togo, Congo-Kinshasa, Sydafrika, Eswatini, Botswana, Zimbabwe, Sydsudan, Den Centralafrikanske Republik, Somalia, Uganda, Cameroun, Nigeria, Benin og Ghana.

LEVESTED

Arten lever på klippefyldt, halvåbent terræn i kystnær skov, krat, fugtig savanne og tør savanne, fra havniveau op til omkring 1.700 m. Den ses oftest ved bakker, termitstakke, stenbunker og klippesprækker. Den soler sig om morgenen, inden solen står højest, og søger ly i klippesprækker, termitstakke og dyrehuller eller i huler, den selv graver, når dagen er varmest. Den løber over store områder dagligt efter føde og klatrer lavt i træer, lejlighedsvis i op til tre meters højde.

Klimaet er tropisk savanneklima med lange tørtider og korte regntider, i store dele af området to om året. Middeltemperaturen kommer sjældent meget over 33 °C i de varmeste måneder og ligger over 18 °C selv i den kølige tid. Den relative luftfugtighed er 40-60 % i gennemsnit, også i tørtiden.

I naturen er jorden sandet og næringsfattig. Føden er insekter, edderkopper, små hvirveldyr og planter, især frugt. Store afrikanske snegle indgår også.

Læs mere: Luftfugtighed, forstøvning og ventilation

Pasning

TERRARIET

Et voksent dyr skal have et terrarie på mindst 120 × 60 × 60 cm (længde × bredde × højde). Større er bedre, for arten er meget aktiv og dækker store områder i naturen. Gulvarealet er det vigtigste, men dyret klatrer lavt og bruger højden, hvis der er grene og sten at kravle på. Unger kan bo i et terrarie af voksenstørrelse fra start, hvis der er mange skjul. Dyret skal holdes enkeltvis: flere dyr på samme plads giver stress og kan ende i slagsmål med alvorlige skader eller død. Hold den heller ikke sammen med andre arter, fx skægagamer, for de har hver deres levested og krav.

Bunden skal være sandet og grave-venlig: en blanding af 50 % legesand, 30 % havejord uden gødning og 20 % fint ler holder gangene og giver et naturligt underlag. Laget skal være mindst 10 cm dybt, helst op mod en tredjedel af terrariets højde, så dyret kan grave. Undgå kalksand, nøddeskaller, kokosfibre og krybdyrtæppe. Aviser eller køkkenrulle kan bruges kortvarigt i karantæne.

Indret med huler, der er store nok til hele dyret, men små nok til at sidde tæt, og med korkstykker, flade sten og grene. Flade sten som skifer er gode solpladser. Stabl sten fast med silikone, så de ikke kan skride og klemme dyret. Undgå grene af fyr og ceder. Levende, giftfri planter som aloe, haworthia, jadetræ og opuntia kan indgå sammen med løvlag. Dyret vælger ofte et fast toiletsted, som gør rengøringen let. Rengør dagligt for ekskrementer og snavset bund, og skift bunden helt med få måneders mellemrum. Låget skal være sikkert, og en frontåbning gør det lettere for dyret, fordi en hånd oppefra minder om en rovfugl.

Læs mere: Karantæne og hygiejne

TEMPERATUR

Solpladsen skal have en overfladetemperatur på 40-46 °C, målt med et infrarødt termometer. Den kølige ende er 23-26 °C, og om natten falder temperaturen til 15-22 °C. Varmen tændes og slukkes sammen med lyset, så temperaturen falder naturligt om natten. En lysfri varmekilde som en keramisk varmer er kun nødvendig, hvis nattemperaturen kommer under 15 °C.

Brug halogenpærer eller glødepærer til flodlys, og sæt mindst to ved siden af hinanden over solpladsen, så hele kroppen varmes jævnt. En pære på 90-100 W halogen eller 150 W spot passer, når solpladsen ligger 20-30 cm under pæren, men den rette styrke afhænger af rumtemperatur, højde og pære, så prøv dig frem. Varmemåtter og keramiske varmere er dårlige til solpladsen. Mål overfladen med et infrarødt termometer og luften med et digitalt termometer i den varme ende, for luft, der er for varm, kan give hedeslag, hvis dyret ikke kan komme væk.

Den kølige nat svarer til hjemlandets tropiske klima og er godt for dyrets søvn.

Læs mere: Varme og temperatur

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Den relative luftfugtighed i terrariet ligger på 40-60 %, men terrariet skal have et tørt område på 20-40 % og et fugtigt område på 50-80 %. Luften skal være forholdsvis tør, mens dyret skal have fri adgang til en fugtig hule.

Lav den fugtige zone ved at lægge fugtig sphagnum i en af hulerne i den kolde ende og skifte den en gang om ugen eller hver anden uge. Hæld vand ned til bunden gennem et rør, der er sat lodret i bunden, cirka en gang om ugen eller hver anden uge, så der kommer et fugtigt lag nederst, som også gør bunden lettere at grave i. Tætn bunden af terrariet med silikone. Forstøv efter behov med destilleret vand. Mål fugten med to digitale hygrometre, helst med et i den kolde ende, hvor luften er mest fugtig.

Stil altid en mellemstor til stor skål med frisk vand i terrariet. Dyret afføder ofte i vandskålen. Det er normalt, men skålen skal rengøres straks med et desinfektionsmiddel og fyldes med frisk vand. Skift ellers vandet dagligt.

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og kræver UVB. Uden UVB bliver dyret sygt. UVB-røret skal være et T5 HO på 10-14 %, i et armatur der dækker omkring halvdelen af terrariets længde, på samme side som varmepærerne. Afstanden mellem rør og solplads afhænger af rør og net: med net mellem rør og dyr er det typisk 25-30 cm, uden net 35-45 cm, regnet fra pæren til dyrets ryg, så læg 5-8 cm til dyrets højde. Solpladsen skal være terrariets højeste punkt og tættest på røret. Arten hører til Ferguson-zone 3. UV-indekset skal falde fra 4-6 på solpladsen til 0 i den fjerneste ende. Mål det med en UV-måler. Glas og plast blokerer UVB, så et vindue giver ingen UVB.

Udover UVB skal der være kraftigt dagslys: et 6.500 K LED- eller lysstofrør over mindst tre fjerdedele af terrariets længde. Dagslængden er 14 timer om sommeren, 10 timer om vinteren og 12 timer i forår og efterår. En gradvis sæsonrytme støtter dyrets naturlige hormonelle cyklus. Rørene skiftes efter producentens anvisning, typisk efter et år.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

Arten er altædende og lever mest af insekter, men spiser også planter, blomster og frugt, og voksne dyr lever af en større del planter. Ungerne har brug for flere energirige insekter og små dyr.

Dyr under 15 cm får insekter og planter dagligt. Dyr på 15-30 cm får insekter fem dage om ugen og planter dagligt. Dyr på 30-45 cm får insekter tre dage om ugen og planter fire dage. Voksne dyr over 45 cm får insekter to dage om ugen, planter fire dage og én fastedag. Giv så mange insekter, som dyret kan æde i løbet af fem minutter, og insekter, der ikke er større end afstanden mellem dyrets øjne. Fastedage er sunde og forebygger fedme.

Giv varieret kost af levende insekter: fårekyllinger, melorme, dubia-kakerlakker, silkeorme, sorte soldaterfluelarver og biller. Lad dyret jage. Voksmøllarver, superorme, tobaksorme, små firben og vagtelæg er godbidder og gives sjældnere end en gang om måneden. Snegle gives kun, hvis de er opdrættet.

Giv grønt: rucola, pak choi, kål, sennepsblade, mælkebøtter, kaktusblade uden torne og vandkarse. Af og til kan basilikum, persille, gulerod, squash og søde ærter gives. Undgå salat, spinat, avocado, løg, svampe og rabarber. Frugt og blomster gives højst en gang om ugen: kaktusfigen, mango, bær, druer, figner, papaya, hibiscus og mælkebøtteblomster. Undgå citrusfrugter. Dyret holder mest af røde og orange frugter og blomster.

Støv alle insekter med ren kalk uden fosfor og uden D3, for dyret får UVB. Et vitaminpræparat støves på insekterne med jævne mellemrum efter producentens anvisning. Fodr insekterne med næringsrigt foder i 2-3 dage, før de gives.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

ADFÆRD OG HÅNDTERING

B. major er aktiv og nysgerrig, men også nervøs og let at skræmme. Unger er særligt sky og defensive. Dyret bider sjældent, men pisker med halen, når det bliver grebet. Det er et forsvar mod rovdyr, og det bliver mindre, når dyret vokser og får tillid til sit miljø.

Tamning kræver tålmodighed. Giv et nyt dyr to uger i fred, eller indtil det spiser regelmæssigt. Stil terrariet et sted med trafik, så dyret vænner sig til dig, og brug godbidder fra en pincet: arten er stærkt fødemotiveret og tager gerne insekter og farvede frugter og blomster. Brug et terrarie med frontåbning, for en hånd oppefra minder om en rovfugl. Start med højst fem minutter ad gangen, og øg gradvist til 15 minutter. Hold dyret fast, men roligt, og støt alle fire ben og så meget af halen som muligt. Sæt ikke dyret tilbage i terrariet, fordi det har efterladt ekskrementer på dig, for så lærer det at gøre det igen. Mange dyr bliver aldrig rigtig tamme.

Vask hænder med sæbe efter al kontakt med dyr, terrarie og foder. Arten er ikke social og skal holdes alene.

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Hannerne er som regel lidt større end hunnerne og kan få en kraftigt farvet strube i parringstiden. Kønsbestemmelse ud fra udseende alene er usikker. Alder og størrelse ved kønsmodenhed er ikke dokumenteret. Sæt først en hun i avl, når hun er fuldvoksen og i godt huld.

PARRING

Parringsadfærden i fangenskab er ikke dokumenteret. En gradvis sæsonrytme i dagslængden, med længere dage om sommeren og kortere om vinteren, kan fremme den hormonelle cyklus. Dyrene lever enkeltvis og kan blive stressede af at dele terrarie, så en han og en hun bør kun sættes sammen under opsyn og skilles ad, hvis der opstår slagsmål.

ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen lægger to til tre æg, som hun graver ned på en fugtig plads. Hvor mange kuld hun lægger om året, er ikke dokumenteret. Terrariet skal have en dyb, fugtig bund, så hunnen kan grave.

INKUBATION

Rugetiden er 110-145 dage. Rugetemperaturen er ikke dokumenteret for arten; 28-30 °C er et skøn ud fra det tropiske klima. Æggene inkuberes i let fugtigt vermiculite eller perlit i en lukket boks med små lufthuller og vendes ikke.

OPDRÆT AF UNGER

Nyklækkede unger er omkring 10 cm lange. Ungerne er mørkere end de voksne, med tydelige pletter, og de er sky og højspændte, så de har brug for mange skjul. De kan bo i et terrarie af voksenstørrelse fra start. Foder dem med små insekter og planter hver dag og skift til voksenrytmen, efterhånden som de vokser (se foder). Ungerne er meget aktive, og levende insekter giver motion.

Sundhed og typiske fejl

De fleste problemer skyldes fejl i opsætningen. Krybdyr skjuler sygdom, så et dyr, der er sløvt eller holder op med at æde, bør til dyrlæge med erfaring i krybdyr. De typiske problemer er:

- Knogleskørhed (metabolisk knoglesygdom) ved for lidt UVB og kalk. Giv UVB og støvede insekter.
- Fedme ved for meget føde og for lidt motion. En fastedag om ugen og et stort terrarie forebygger.
- Mider og indvendige parasitter.
- Luftvejsinfektion.
- Hudskifteproblemer og tab af halen. Halen kan kastes, når dyret skræmmes eller gribes.
- Sløvhed uden åbenbar årsag.

Vej dyret en gang om ugen og før en journal over vægt, appetit, adfærd og hudskifte. Et pludseligt vægttab er ofte det første tegn på sygdom.

Læs mere: Typiske sygdomme og tegn på sygdom

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.